घोर पु० घोरस्यर्षेरपत्यम् ष्यञ् । कण्वगोत्रप्रवरे ऋषिभेदे । "कण्वान् महाङ्गिरसाजमीढ एवेति घोरस्य चैके ब्रुवतेऽवत्रयाजमीढमाङ्गिरसघोरकाण्वेति" आ० श्रौ० १२।१२।१

घ्रंस पु० घ्रसन्ते रसा अस्मिन् घस–आधारे अज् पृषो० । १दिवसे निघ० । "यो अस्मै घ्रंस उत वा य ऊधनि" ऋ० ५।२४।३। इमास्त्वमधिकृत्य निरु० ६।१०। उक्तं यथा घ्रंस इत्यहर्नाम घ्रसन्तेऽस्मिन् रसाः" इति । अहस्तुल्ये २दीप्ते त्रि० "परि घ्रंसमोमनायां वयो गात्" ऋ० ७।६९।४। घ्रंसं दीप्तम्" भा० । इमास्त्वमधिकृत्य निरुक्ते तु घ्रंसमहरिति व्याख्यातम् । पृषो० अन्य, लोपे घ्रंस् अस्य । "न घ्रंसताप न हिमो जघान" अथ० ७।१८।२।

घ्रण वृ सुखत् धातुरिति केचित् ।

घ्रा गन्धग्रहणे अक० घ्राणजप्रत्यक्षे सक० भ्वा०प० अनिट् । जिघ्रति अघ्रात् अघ्रासीत् अघ्रातास् अघ्रासिष्टाम् । जघ्रौ जघ्रिथ जघ्राथ । घ्राता घ्रेयात् घ्रायात् । कर्मणि भावे वा घ्रायते अघ्रायि "अघ्रायि वान् गन्धयहः हगन्धः" भट्टिः । 'षड्वर्गिकं जिघ्रति षड्गुणेशः" भाग० १।२।६। नासिकया गन्धग्रहणमिह (सोङ्गा) ग्रहणम् । उपसर्गपूर्वकस्तत्तदुपसर्गद्योत्यार्थयुक्ते ग्रहणे । घ्रेयः घ्रात–घ्राणम् घ्राति

घ्राण न० घ्रा–करणे ल्युट् । १नासिकेन्द्रिये । तस्य मतमेदेन भौतिकादिता इन्द्रियशब्दे ९५४०पृ० दर्शिता । "इन्द्रियं घ्राणलक्षणम्" भाषा० तस्य पार्थिवत्वे प्रमाणं सि० मु० दर्शितं यथा

"घ्राणेन्द्रियं पार्थिवं रूपादिषु गन्धस्यैव व्यञ्जकत्वात् कुङ्कुमगन्धादिव्यञ्जकतैलवत् न च दृष्टान्ते स्वकीयरूपादिव्यञ्जकत्वादर्थिद्वारेति वाच्यं परकीयरूपाद्यव्यञ्जकत्वस्य तदर्थत्वात् न च नयनरागगन्धव्यञ्जकत्वेन नैयान्यमिति वाच्यं तस्य सङ्कुरभिव्यञ्जकत्वात् यद्वा परकीयेति न देयं, वायूपनीतसुरभिभागस्य दृष्टान्तत्वसम्भवात् न च घ्राणेन्द्रियसन्निकर्षस्य गन्धमात्रव्यञ्जकत्वात् तस्य व्यभिचार इति वाच्यं द्रव्यत्वे सति इति विशेषणात्" । कर्मणि भ वा तस्य नः । २स्तघ्राणे त्रि० घ्रातोऽस्य । भावे ल्युट् । (सोङ्गा) ३व्यापारे न० घ्राणेन शकरो दृष्टि पक्षवातेन कुक्कुटः" मनुः । वस्त्राविकृतारार्थमनी ।

घ्राणज न० घ्राणे जायते करणस्याधारत्वविवक्षया "घ्राणजा जनेर्डः" पा० जन–ड ७त० । नासिकेन्द्रियजाते प्रत्यक्षभेदे "घ्राणजादिभेदेन प्रत्यक्षं षड्विधं मतम्" भाषा० तस्य प्रत्यक्षं मन्त्रादेर्यथाह तत्रैव "घ्राणस्य गोचरो गन्धो मन्त्रत्वादिरपि स्मृतः" । "घ्राणग्राह्योभवेद्गन्धो घ्राणस्यैवोपकारकः" इति च

घ्राणतर्पण पु० घ्राणमिन्द्रियं तर्पयति । सुगन्धे अमरः ।

घ्राणदुःखदा स्त्री घ्राणस्य दुःखं ददाति दा–क । क्लिन्नदा (हाँचि) भावप्र० ।

घ्राणश्रवस् पु० घ्राणमिव श्रवः कर्णोऽस्य । कार्त्तिकेयसैन्यभेदे । "घ्राणश्रवाः प्रतिस्कन्धः कान्तनाथोजलन्धरः" भा० आनु०४६अ० कुमारसैनिकोक्तौ

घ्राति स्त्री घ्रायते अनया घ्रा–करणे क्तिन् । १नासिकायां शब्दच० । भावे क्तिन् । २घ्राणे (सोङ्गा) आर्त्तरे स्त्री "ब्राह्मणस्य रजः कन्या घ्रातिरन्येषमद्ययोः मनुः ।

इति वाचस्पत्ये घकारादिशब्दार्थनिरूपणम् ।

ङ

ङकारः व्यञ्जनवर्णभेदः कवर्गपञ्चमः तस्योच्चारणस्थानं कण्ठमूलं नासिका च "जिह्वामूले तु ङः प्रोक्तः" इति "अमोऽनुनासिका नङौ" इति च शिक्षोक्तेः तदुच्चारणे आभ्यन्तरप्रयत्नः कण्ठमूले जिह्वामूलस्पर्शः । बाह्यप्रयत्नाः संवारनादघोषाल्पप्राणाः । मारकान्यासेऽस्य दक्षकराङ्गुष्ठपर्वेषु न्यसता । तस्य तन्त्रे वाचकशब्दा वर्णोद्धारतन्त्रे उक्ता यथा "ङः शङ्खो भैरवश्चण्डो विन्दूत्तंसः शिशुः प्रियः । एकोरुद्रोदशनखः खर्परोविषदस्मृहः । कान्तिः खेटाम्बुयोधीरोद्विजाता ज्वालिनी वियत् । कन्त्रगञ्जिय मदनो विघ्नेशो चात्मनायकः । एकनेत्रो महानन्दो दुर्गरुद्रसमा मतिः । शिवसत्रो नीलकण्ठः कामेशी चमसांगुली" । कामधेनुतन्त्रे तस्य ध्येयरूपस्तं यथा । "ङकारं परमेशानि । स्वयं परमसुन्दरीम् । सर्वदेवमयं वर्णं त्रिगुणं लोकलोचने । । ब्रह्मणाचमयं वर्णं ङकारं प्रणमाम्यहम्" "नकार-